

dr hab. Maria Szczepaniec, prof. UKSW
Katedra Prawa Karnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
W Warszawie

Warszawa 3 czerwca 2019 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pani magister Krystyny Patory
pt. „Prawnokarna ochrona wierzycieli. Zagadnienia teorii i praktyki”

1. Uwagi wprowadzające

W związku z uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 22 marca 2019 r. powołującej mnie na recenzenta w przewodzie doktorskim, przedstawiam recenzję rozprawy doktorskiej Pani magister Krystyny Patory pt. „Prawnokarna ochrona wierzycieli. Zagadnienia teorii i praktyki”, napisanej pod kierunkiem naukowym Pana prof. dr hab. Witolda Kuleszy.

2. Temat i tytuł rozprawy

Wybór tematu recenzowanej rozprawy oceniam bardzo pozytywnie. Problematyka dotycząca prawnokarnej ochrony wierzycieli jest bardzo aktualna i niezwykle istotna z punktu widzenia rozwoju gospodarki. Podkreślić należy złożoność i doniosłość podjętego tematu, zarówno na płaszczyźnie teoretycznej jak i praktycznej. Mając to na uwadze, wybór tematu należy uznać za wyjątkowo trafny.

W obliczu stale postępującej globalizacji gospodarki ocena regulacji odnoszących się do ochrony wierzycieli jest również mocno skomplikowana. Autorka podjęła się zatem bardzo trudnego zadania, z którego moim zdaniem, doskonale się wywiązała.

Tytuł pracy został sformułowany prawidłowo, a treść pracy wykazuje zgodność z jej tytułem.

3.Hipoteza badawcza

Autorka dokonuje oceny przepisów na szkodę wierzycieli w zakresie postawionej hipotezy badawczej o kompletność przepisów karnych i ich przydatność w prawnokarnej ochronie wierzycieli. Analizie poddano przede wszystkim przepisy prawa polskiego, ale nie zabrakło również rozważań o specyfice ochrony wierzycieli w prawie międzynarodowym, europejskim i w wybranych krajach.

Sposób prezentacji problemu badawczego należy uznać za właściwy i uporządkowany.

4.Struktura rozprawy

Rozprawa składa się ze wstępu, wykazu skrótów, sześciu rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii. Na końcu znajduje się także wykaz aktów prawnych i decyzji, orzeczeń, wykaz stron internetowych, wykaz spraw oraz spis tabel i rysunków.

Strona formalna praca jest prawidłowa, a wskazane elementy struktury rozprawy w pełni zasługują na akceptację.

Autorka zachowuje właściwe proporcje między poszczególnymi rozdziałami, co sprawia, że struktura pracy jest przejrzysta. Kolejność zaprezentowanych w pracy zagadnień nie budzi żadnych wątpliwości. Bardzo dobrym rozwiązaniem są również uwagi wprowadzające do poszczególnych zagadnień oraz prezentacja uwag końcowych w ostatnim punkcie każdego rozdziału. Potwierdza to doskonale umiejętności Autorki w zakresie prowadzenia pracy naukowej oraz niewątpliwie przekłada się na postrzeganie całej rozprawy jako starannie usystematyzowanego opracowania.

Układ pracy jest bardzo klarowny i doskonale przemyślany, a recenzowaną rozprawę czyta się z dużym zainteresowaniem.

5.Treść rozprawy

Zgodnie z zapowiedzią Autorki, przedmiotem rozprawy jest ocena przepisów karnych na szkodę wierzycieli pod kątem ich kompletności i przydatności w prawnokarnej ochronie wierzycieli. Rozprawa została podzielona na sześć rozdziałów merytorycznych. Rozdział pierwszy ma charakter historyczny i obejmuje dotychczasowe doświadczenia w zwalczaniu zjawiska udaremniania zaspokojenia wierzyciela. Jak wskazano, analiza rozwiązań historycznych pozwala na ustalenie charakterystycznych cech czynów szkodzących wierzycielom, ich istoty, rozwoju instytucji dotyczących ochrony wierzycieli i podstawy do karalności zachowania dłużników w określonym kształcie. Analiza historyczna prowadzi ponadto do wniosków płynących z rozwoju instrumentów prawnych służących ochronie

wierzycieli, które mogą zostać wykorzystane w celu doskonalenia tej ochrony. Tłumacząc potrzebę prezentacji rozwiązań historycznych Autorka trafnie zauważa, że zrozumienie istoty przestępstw przeciwko wierzycielom nie jest możliwe bez odwołania się do zjawiska braku spłaty długów i w konsekwencji upadłości, określanej także bankructwem, jego rozwoju oraz instytucji prawnych z nim związanych na tle społeczno-gospodarczych przemian, które następowały w Europie.

Autorka opisuje ochronę wierzycieli w czasach starożytnych, jako że instytucje powiązane z faktem niespłaconego długu pojawiły się już w zamierzchłych czasach, kiedy ludzie zaczęli pomiędzy sobą handlować. Opisane zostały również podstawowe tendencje kryminalizacyjne udaremnienia zaspokojenia wierzyciela w prawie mojżeszowym, greckim i rzymskim, oraz zaprezentowano ochronę wierzyciela w średniowieczu, w prawie niemieckim, francuskim i rosyjskim. Na podstawie przeprowadzonych rozważań Autorka stawia tezę, że pozycja wierzyciela od samego początku była silna, chociaż zakres przysługujących mu środków do wymuszenia spłaty długu ulegał zmianie, a kierunek zmian miał czysto pragmatyczny charakter. Doktorantka zauważa także, iż wiele opisanych rozwiązań stało się podwaliną dla współczesnych przestępstw przeciwko wierzycielom.

W dalszej części wskazane zostało polskie prawo średniowieczne oraz rozwiązania prawne, jakie przewidywał kodeks karny z 1932 r. i kodeks karny z 1969 r. Rozważania obejmują ponadto ochronę wierzyciela w ustawie z 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego. W uwagach końcowych postawiona została teza, że rozwój handlu, ilość oraz rozmiar transakcji i wielkość podmiotów sprawiają, że nadal zasadne jest stosowanie środków karnych, które chronią wierzycieli. Otwartym pozostaje tylko pytanie o kształt odpowiednich regulacji.

W rozdziale drugim przedstawione zostały wątpliwości dotyczące interpretacji znamion przestępstw na szkodę wierzycieli zawartych w artykułach 300-302 aktualnie obowiązującego kodeksu karnego. Analiza została poprzedzona uporządkowaniem kwestii terminologicznych. Wyjaśniono m.in. pojęcie „przestępstwa gospodarczego”, „obrotu gospodarczego”, „działalności gospodarczej”, „dłużnika”, czy „wierzyciela”. Następnie wskazano problemy związane z interpretacją znamion przestępstw na szkodę wierzycieli. Cały ten rozdział poświęcony został ocenom, mającym udzielić odpowiedzi na pytanie o prawidłowość legislacji, dopuszczalną wykładnię przepisów oraz ich wewnętrzną i zewnętrzną spójność.

W rozdziale trzecim zaprezentowano prawnokarne oceny przepisów dotyczących ochrony wierzycieli na podstawie niektórych przepisów części ogólnej kodeksu karnego. Autorka zwraca uwagę, że dla oceny skuteczności stosowania art. 300-302 k.k. istotne znaczenie ma nie tylko wykładnia znamion czynów, ale również relacje tych artykułów do przepisów części ogólnej kodeksu karnego. Uwzględnienie tych powiązań daje bowiem

szeroką możliwość oceny zachowania sprawcy. Autorka bada w tym rozdziale relacje art. 300-302 k.k. do zasad odpowiedzialności karnej, relacje art. 300 k.k. do okoliczności wyłączających bezprawność, jak również relacje art. 300-302 k.k. do okoliczności wyłączających winę. Następnie odnosi się do modyfikacji na płaszczyźnie wymiaru kary, które wynikają z kodeksu karnego, na podstawie konkretnych przepisów (art. 37a, art. 60, art. 61, art. 66, art. 307). Analizie poddano także środki karne, środki kompensacyjne oraz zagadnienie przedawnienia. W odniesieniu do przedawnienia Autorka zgłasza słuszny postulat wprowadzenia przepisu, na podstawie którego byłoby możliwe zawieszenie biegu przedawnienia przy przeszkodzie natury prawnej, w postaci oczekiwania na rozstrzygnięcie sądu lub innego organu o tym, czy dług w ogóle istnieje.

We wnioskach końcowych Autorka stwierdza, że konieczne jest uwzględnianie czynników subiektywnych i obiektywnych przy ocenie zachowania sprawcy, przy czym subiektywne mają znaczenie z punktu widzenia sprawcy-dłużnika, natomiast obiektywne są istotne dla wierzyciela. Natomiast możliwości modyfikacji wymiaru kary przy przestępstwach gospodarczych wiążą się głównie z naprawieniem szkody. Takie uregulowanie zdaniem Autorki wskazuje, że ustawodawca położył główny nacisk na zniwelowanie karygodnego zachowania sprawcy w aspekcie ekonomicznym.

Rozdział czwarty poświęcony został problematyce zbiegu przepisów oraz zbiegu przestępstw. Na tym obszarze Autorka prezentuje głównie teoretyczne możliwości zbiegu, zwracając uwagę m.in. na kłopoty interpretacyjne w odniesieniu do stosowania art. 12 k.k., z uwagi na wnioskowanie o „z góry podjętym zamiarze”. Zważywszy na istotę problemów jest to bardzo ważny rozdział.

W rozdziale piątym znalazły się rozważania na temat ochrony wierzycieli w prawie międzynarodowym, europejskim i w wybranych krajach. Analiza dotyczy przepisów z różnych gałęzi prawa, co ma istotne znaczenie z uwagi na zróżnicowane tradycje w odniesieniu do ochrony wierzycieli w poszczególnych państwach. Ta ochrona przewidziana jest w przepisach prawa handlowego, upadłościowego i także prawa karnego. Poszczególne państwa inaczej wyznaczają nie tylko zakres ochrony, konstrukcję typów kwalifikowanych, ale także kary i środki karne. Zaprezentowana została prawnokarna ochrona wierzycieli przewidziana w niemieckim, austriackim, francuskim, rosyjskim, czeskim, słowackim, ukraińskim, białoruskim i litewskim prawie karnym. Porównanie rozwiązań przewidzianych w kodeksach karnych w wybranych krajach dało Doktorantce podstawy do weryfikacji tezy badawczej i wskazania niekompletności przyjętego w polskim kodeksie karnym rozwiązania. Analiza przepisów skłoniła również Autorkę do interesujących wniosków, które mogłyby posłużyć do zmiany przepisów w polskim prawie karnym. Postulaty zostały zaprezentowane w dwunastu punktach w zakończeniu rozprawy.

W rozdziale szóstym omówione zostały typowe problemy pojawiające się w praktyce. W bardzo interesujący sposób przedstawione zostały konkretne sprawy, które prowadziła była Prokuratura Apelacyjna w Łodzi (obecnie Prokuratura Regionalna w Łodzi). Jak zaznacza Autorka, praktyczne stosowanie przepisów karnych dotyczących ochrony wierzycieli ujawnia niestety niedostatki rozwiązań prawnych, wskazując jednocześnie, w jakim kierunku powinna zmierzać zmiana przepisów, aby możliwe było zapewnienie spójnej i pełnej ochrony na płaszczyźnie prawa karnego. Analiza spraw również zaowocowała postulatami zmiany przepisów. Konkretnie propozycje Doktorantki zawarte zostały w uwagach końcowych do szóstego rozdziału.

Oceniając treść rozprawy stwierdzam, że rozważania cechuje bardzo wysoki poziom merytoryczny, a zaprezentowane przez Doktorantkę postulaty i wnioski są logiczne, słuszne i w pełni zasługują na aprobatę.

6.Strona formalna rozprawy

Rozważania prowadzone są w bardzo przejrzysty i uporządkowany sposób. Tok wyводу jest logiczny oraz wewnętrznie spójny. Praca została napisana poprawnie pod względem stylistycznym i gramatycznym. Solidnie sporządzone zostały również odwołania. Cała rozprawa jest starannie przygotowana pod względem redakcyjnym. Doktorantka bardzo dobrze opanowała technikę pisania prac naukowych oraz posiada umiejętność posługiwania się językiem dyskursu naukowego. Sposób prezentacji poszczególnych zagadnień również zasługuje na pozytywną ocenę.

7.Baza źródłowa

Zaletą rozprawy jest bardzo obszerna baza źródłowa. Należy podkreślić, że Doktorantka wykorzystwała wszystkie istotne publikacje zważywszy na zakreślony hipotezą badawczą obszar rozważań. Analizowaną problematykę wzbogaciło także przywołane w dysertacji orzecznictwo. Na uwagę zasługuje również fakt, że rozważania teoretyczne uzupełnione zostały przykładami spraw, które prowadziła była Prokuratura Apelacyjna w Łodzi. Jest to bardzo cenny fragment rozprawy, obrazujący praktyczne problemy w stosowaniu przepisów karnych dotyczących ochrony wierzycieli.

8.Konkluzja

Stosownie do ustalonych przez ustawodawcę standardów stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska jest twórczym i wartościowym opracowaniem.

Należy zwrócić uwagę zarówno na doniosłość podjętego tematu badawczego jak i sposób prezentacji poszczególnych zagadnień. Doktorantka wykazała dojrzałość naukową i doskonałą sprawność warsztatową.

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje dużą ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w zakresie prawa oraz zdecydowanie poświadcza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Oznacza to, że rozprawa Pani magister Krystyny Patory spełnia przewidziane w obowiązujących przepisach wymogi stawiane rozprawom doktorskim.

W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie Pani magister Krystyny Patory do dalszych stadiów postępowania w przewodzie doktorskim.

A handwritten signature in black ink, reading "Mariusz Szczerkowski". The signature is written in a cursive style with a large, sweeping flourish at the end.